D. VATAMANIUC, *I. Popovici—Bănățeanul*, Editura de Stat pentru literatură și artă, 1959.

Presa de specialitate a făcut mereu loc in paginile sale unor articole in care cercetătorii fenomenului literar au căutat răspunsul la problema spațiului pe care trebuie să-l ocupe scriitorii mărunți in acțiunea patriotică de valorificare critică a moștenirii trecutului cultural. Răspunsul nu poate fi decit unul singur, acela, pe care-l solicită, in prefața monografiei sale, și D. Vatamaniuc. A-i închina un studiu amplu lui Ioan Popovici—Bănățeanul „înainte de a avea altele, științifice despre marii clasici" nu ni se pare un abuz.

Drama vieții scriitorului bănățean ca și opera-i viabilă prin prezența autentică a adevărului realității merită prezentarea amănunțită pe care ne-a oferit-o D. Vatamaniuc. Scriitorii mărunți sint cei ce au pregătit și au înlesnit apariția scriitorilor mari și laolaltă, mari și mici, ne dau imaginea intreagă, științifică a istoriei literaturii noastre.

Cele citeva articole mai vechi sau mai noi pe care le-am avut pînă astăzi la indemină ne-au înfățișat in linii mari aspectele mai importante ale vieții și operei scriitorului bănățean. Autorul monografiei, care ne reține atenția prin rigurozitatea cercetării exacte și detaliate, amplifică materialul documentar existent prin valorificarea multor informații inedite, il corectează și-l judecă în lumina principiilor istoriei literare științifice.

Sprijinindu-se pe date culese din scrisori, acte de arhivă, cataloage de școli, articole de gazetă, tradiții orale, D. Vatamaniuc reconstituie cu îndeminare mediul social și cultural in care a trăit și a scris I. Popovici. Am reținut informațiile bogate ce ne sint comunicate in legătură cu viața meșteșugarilor bănățeni, cu mișcarea muncitorească din Banat și Transilvania, ca unele care condiționează și explică opera scriitorului. I. Popovici și-a desprins multe din poezii și aproape toate schițele și nuvelele din mediul de „maistori" bănățeni, în opera sa revin personaje și situații care trebuie să fi fost trăite aievea și ele nu pot fi căutate decît în viața scriitorului insuși.

Ne-au interesat, de asemenea, datele prețioase cu privire la dezvoltarea școlii și presei romînești și nu ne-ar fi nemulțumit o stăruință mai îndelungă asupra literaturii ardelene, cu particularitățile ei deosebite care caracterizează și scrisul lui I. Popovici—Bănățeanul. Printre aceste informații, binevenite, ce pun intr-o nouă lumină viața și opera scriitorului, am aflat și altele care, puțin semnificative, dăunează economiei lucrării, amplificind capitolul biografiei în dauna celui închinat operei, rămas mai puțin cercetat. Prin critica noastră literară, tot mai mult în sprijinul istoriei literare, această observație, asupra căreia nu mai stăruim, i-a fost comunicată autorului monografiei și la o eventuală revedere a lucrării, datele care nu pot fi convertite substanței epocii și activității scriitorului trebuie lăsate la o parte.

În puținele ei pagini închinate lui I. Popovici—Bănățeanul, istoria literară burgheză ne-a transmis imaginea unui om timorat, copleșit de neajunsurile unui trai nicicînd îndestulat, a unui scriitor pasiv, resemnat, detașat de realitatea vremii. Meritul lui D. Vatamaniuc este acela de a ne fi schițat în monografia sa, sprijinit și de rîndul acesta, pe date necunoscute sau voit ignorate de cercetătorii vechi, portretul

unui participant entuziast la evenimentele sociale, la lupta pentru emanciparea politică și culturală a rominilor ardeleni, al unui om care a urit nedreptatea și minciuna și și-a apărat, cu curaj și demnitate, convingerile. Pentru intregirea profilului moral al scriitorului o mai largă cercetare a formației sale intelectuale, a preferințelor literare, a inriuririlor străine exercitate, și mai cu seamă a concepției sale despre viață și artă era necesară, cu atit mai mult cu cit aceste aspecte, alături de altele pe care nu vom uita să le infățișăm, realizează unitatea stilului său ideologic și artistic.

În studiul operei pe care l-am fi dorit măcar tot atit de larg ca și cel al vieții, dacă nu și mai intins, D. Vatamaniuc și-a îndreptat investigația, cum ne indică, de altfel, și cele două titluri de capitole *Lumea meseriașilor, Lumea meseriașilor și figura muncitorului,* spre schița și nuvela lui I. Popovici—Bănățeanul, adică spre realizările cele mai de seamă ale scurtei sale cariere literare. Procedeul acesta al ierarhizării preocupărilor și succeselor literare ale unui scriitor il reținem ca deosebit de util in tehnica istoricului literar cu adăugirea că el trebuie utilizat mai ales in monografiile consacrate scriitorilor cu o activitate intinsă și variată.

Opera lui I. Popovici este însă redusă, am spune chiar neinsemnată ca volum. Ea trăiește prin noutatea și autenticitatea izvoarelor de inspirație : lumea meseriașilor și a muncitorilor.

Alături de prozatorul Popovici—Bănățeanul trebuia, dar, să fi fost pus in lumină și poetul, după cum preocupările pentru culegerea și prelucrarea artistică a folclorului, pe linia formației sale tribuniste, meritau mai multă atenție din partea autorului monografiei. Această cerință este cu atit mai îndreptățită cu cit între schițele și nuvelele din lumea meseriașilor și celelalte domenii de activitate există și trebuie să existe, o continuitate de idei și atitudini care se evidențiază, cu limpezime, de-a lungul intregii activități culturale și literare a scriitorului.

De ce poezia lui I. Popovici să rămină o simplă ilustrare a unor momente biografice și să nu ocupe un capitol în cercetarea monografică a lui D. Vatamaniuc, în care să se demonstreze in ce măsură poetul rămine tributar lui Eminescu și am mai adăuga, după Ibrăileanu, lui Vlahuță și unde i se poate recunoaște o individualitate poetică aproape distinctă de orice influență.

Cercetarea prozei scriitorului bănățean este făcută in chip documentat, la obiect, cu rectificarea vechilor păreri potrivit cărora I. Popovici era anexat cind junimismului, cind semănătorismului. Interpretarea scrierilor se face mai ales prin urmărirea destinului eroilor, al meseriașilor și muncitorilor, de viața cărora scriitorul s-a apropiat cu înțelegere și compasiune. Se fac însă uneori aprecieri hazardate, cu atit mai mult cu cit ele nu apar suficient motivate, ca, de pildă, între maistorița Veta, unul din personajele principale ale nuvelei ***În lume*** și Doamna Chiajna, Tănase Scatiu și Dinu Păturică sau între Ana, fiica maistoriței, și eroinele lui Turgheniev. Mai aproape de realitate este analogia cu eroii lui Slavici și Agîrbiceanu.

Judecarea operei lui I. Popovici in contextul literaturii ardelene nu ocupă însă spațiul cuvenit în monografie. Analizele comparative cu acești scriitori, la care s-ar mai putea adăuga și alții, fixează valoarea operei și o stăruință in această direcție i-ar fi schițat autorului lucrării alte soluții in ceea ce privește locul scriitorului bănățean în istoria literaturii romine. Căci dacă I. Popovici nu este, cu certitudine, junimist, cum a dorit să-l știe Titu Maiorescu — și este meritul lui D. Vatamaniuc de a fi restabilit raporturile reale dintre scriitor și ideologul Junimii — și nici semănătorist, deși există în opera lui o oarecare tendință pentru reinvierea trecutului patriarhal, nu putem afirma cu aceeași siguranță, cum face autorul monografiei, că el poate fi situat in mișcarea de idei reprezentată la noi in acea vreme prin «Contemporanul». Preocuparea de a descrie lumea orașului și atitudinea anticlericală a fostului teolog cu toată ura lui impotriva „popimei“ nu pledează suficient pentru acest loc. Orientarea ideologică a scriitorului nu ni se pare prea apropiată de cea a literaților grupați in jurul revistei ieșene, iar personajele schițelor și nuvelelor sale nu au, cum recunoaște însuși D. Vatamaniuc, „conștiință revoluționară“. Nici prin mijloacele artistice utilizate, rămase așa de puțin cercetate in cuprinsul monografiei, I. Popovici nu stă prea aproape de proza «Contemporanului».

Formația-i artistică, concepția despre literatură, caracterul etic al scrierilor, particularitățile stilului il așază pe scriitorul bănățean alături de prozatorii «Tribunei», de Slavici, Enea Hodoș, Onițiu și alții, nume reținute de D. Vatamaniuc in alt capitol al lucrării sale. Iar dacă am ține să-l apropiem de un scriitor de dincoace de munți, acesta ar fi Vlahuță, de care se leagă prin sensibilitate, prin adeziunea lirică

la cele înfățișate, printr-un subliniat umanitarism și printr-un anume lirism al narațiunii, care constituie o modalitate particulară a realismului amindurora.

Aceste intervenții ale noastre tind să arate că în monografia lui D. Vatamaniuc sint multe observații noi și interesante care merită să fie reținute și apreciate. Altele n-au însă ținuta concluziilor ultime și convingătoare. Din acest punct de vedere, lucrarea solicită unele revizuiri și completări, dacă, firește, autorul va găsi intemeiate intimpinările noastre.

Cert este că, in comparație cu tot ce știm pină acum despre Ioan Popovici—Bănățeanul, cercetarea lui D. Vatamaniuc constituie un pas hotăritor in valorificarea moștenirii literare a unui inzestrat scriitor.

M. Platon

Geschichte der Universität Jena, Editura Gustav Fischer, Jena 1958, 765 p.

Cu ocazia sărbătoririi a 400 de ani de la inființarea Universității „Friedrich Schiller" a apărut la Jena istoricul acestei vechi instituții de cultură, intocmit sub conducerea profesorului Max Steinmetz, de un grup de cercetători de la Institutul de istorie. Lucrarea este prefațată de rectorul în funcțiune, prof. dr. Otto Schwarz, care ne informează că este „prima prezentare de ansamblu a istoriei Universității din Jena și, totodată, prima prezentare de ansamblu a istoriei unei universități germane, apărută după 1945".

Cercetări mai vechi stabiliseră, in linii mari, unele fapte mai importante din viața Universității din Jena. Lucrarea de față are meritul de a fi inchegat intr-un tot unitar și de a fi interpretat vechiul material documentar de pe poziții marxiste. Ea cuprinde in plus și bogate informații inedite, rod al unei documentări laborioase.

Cele zece capitole urmăresc dezvoltarea istorică a Universității din Jena de la inceputurile ei pină in zilele noastre, in strinsă legătură cu intreaga evoluție social-politică și culturală a țării. Sint, de pildă, reliefate in cap. I al lucrării interesele de clasă care au determinat inființarea Universității. Principele elector Johann Friedrich pierduse în timpul unui război o mare parte din teritoriul principatului său și, o dată cu aceasta, Universitatea din Wittenberg. Nevoia acut resimțită de cadre cu pregătire superioară il determină să inființeze în 1558 la Jena o universitate care — după cum se arată in lucrare — avea, la inceputurile ei, destinația de a sprijini politica antinațională a descentralizării feudale, dusă de suveran.

Deosebit de bine realizat este capitolul V al lucrării. Ni se infățișează aici dezvoltarea Universității in perioada clasicismului german de la sfirșitul secolului al XVIII-lea, cind Jena devenise un centru al tendințelor de emancipare spirituală a burgheziei germane. Un viu interes il deșteaptă paginile consacrate marilor scriitori Goethe și Schiller care au contribuit din plin la propășirea Universității *).

Următoarele capitole ale lucrării, la fel de bogate in informații și interpretări, prezintă istoricul Universității din Jena din perioada unificării pină in zilele noastre. Sint infățișate aspecte ale luptei dintre forțele democratice și cele reacționare desfășurate la Jena in timpul Republicii din Weimar, apoi perioada sumbră a hitlerismului, cind Universitatea se preface intr-o instituție de tip fascist și, in sfirșit, transformările fundamentale săvirșite, sub conducerea partidului clasei muncitoare după 1945, o dată cu zdrobirea fascismului și cucerirea puterii de către proletariatul german.

---

*) Datorită lui Goethe se inființează la Jena celebra grădină botanică, o societate de mineralogie, două clinici medicale, un seminar filozofic și un laborator de chimie.

Schiller, al cărui nume il poartă din 1908 Universitatea din Jena, a funcționat aici timp de zece ani (1789—1799) ca profesor de istorie. Marele dramaturg — după cum scoate in evidență lucrarea — a desfășurat in acest răstimp o intensă activitate antifeudală.

Date concrete demonstrează convingător superioritatea incontestabilă a regimului socialist. În componența studențimii din Jena intră astăzi în procente peste 60% fii de muncitori și țărani (față de 5% în Germania de Vest); numărul studenților a crescut considerabil, iar sumele alocate de stat întrec cu mult cele de care dispun universitățile din Republica Federală Germană. „Nu există nici o universitate în Germania de Vest — se arată în încheiere — care să se poată măsura cu Universitatea din Jena. Ca parte integrantă a statului muncitorilor și țăranilor, Universitatea pășește cu încredere în al cincilea secol al existenței sale, secolul socialismului".

Prezentată în excelente condiții grafice și bogat ilustrată, lucrarea *Geschichte der Universität Jena* dovedește o bună orientare metodologică, o largă și temeinică tratare a problemelor complexe ale învățămîntului și științei de pe poziții riguros științifice. Este o realizare meritoasă a universitarilor din Republica Democrată Germană, a cărei apariție o salută cu căldură Universitatea ieșeană, în preajma sărbătoririi centenarului ei.

Hertha Peretz

INGE DIERSEN: ***Untersuchungen zu Thomas Mann*** **(Cercetări despre Thomas Mann), editura Rütten und Loening, Berlin 1959, 366 p.**

Opera lui Thomas Mann, eminent reprezentant al realismului critic european în genere și a celui german îndeosebi, constituie, de mai bine de trei decenii, una din temele mult dezbătute ale cercetării literare mondiale. În ultimii ani s-au scris numeroase volume, studii și articole, care atestă interesul crescînd pentru creația marelui scriitor *).

Lucrarea lui Inge Diersen, recent apărută în R.D.G., aduce noi contribuții la cunoașterea profilului literar al prozatorului german.

Titlul lucrării nu este — după opinia noastră — cu totul potrivit. Formularea *Cercetări despre Thomas Mann* sugerează mai degrabă ideea unei culegeri de studii parțiale unite în volum. În realitate lucrarea este un studiu monografic care urmărește să înfățișeze drumul scriitorului de la începuturile influențate de decadentism pînă la afirmarea unui militantism social din ce în ce mai ferm. Accentul principal cade pe analiza lucrărilor lui Thomas Mann care pun în discuție problemele artei și ale creatorilor de artă, lucrări cărora le revine — după cum subliniază subtitlul — o importanță deosebită în dezvoltarea scriitorului.

Studiul cercetătoarei germane se desfășoară în cinci capitole. În capitolul I, intitulat *Nuvele de început și romanul „Buddenbrooks"*, Inge Diersen înfățișează evoluția artistică a lui Mann, pornind de la realizările lui în domeniul prozei scurte, apărute către sfîrșitul secolului trecut. În aceste lucrări, scriitorul sesizează unele manifestări de crepuscul ale lumii burgheze; el înregistrează mutilarea valorilor umane, fără să adîncească, însă, cauzele și fără să ofere soluții pentru înlăturarea răului. Aceasta, fiindcă nu înțelege încă faptul că originea racilelor descoperite se află în însăși alcătuirea nedreaptă a societății. Cercetătoarea germană reliefează elementele pozitive ale acestor lucrări de debut ale lui Thomas Mann, rezultat al viziunii realiste asupra lumii, fără a trece însă sub tăcere contingențele cu literatura decadentă, manifestate printr-un complex psihologic specific decadenților, cît și prin interesul pronunțat pentru ființe singulare, prezentînd anomalii fizice sau psihice.

Legătura dintre aceste nuvele și cele consacrate destinului creatorilor de artă — obiectul celui de-al doilea capitol îl constituie romanul *Buddenbrooks*. În acest roman se conturează un mod specific de a privi poziția artistului în societate. Înfățișîndu-l pe Hanno, ultimul vlăstar al familiei Buddenbrook, Thomas Mann vrea să ne convingă — după cum subliniază Inge Diersen — că arta ridică pe om deasupra mediocrității burgheze, făcîndu-l, însă, totodată, slab și inapt pentru viață.

*) Amintim dintre lucrările mai recente pe acele ale lui Hans Mayer, Paul Rilla, I. M. Lange etc. apărute în R.D.G. În Uniunea Sovietică au apărut numeroase studii și articole semnate, între alții, de C. Fedin, S. Turaev, L. Cernaia. La noi, opera lui Thomas Mann a fost discutată de acad. Tudor Vianu și, mai recent, de O. Cisek, A. Margul-Sperber, I. M. Sadoveanu, I. Vitner și alții.

Problema izolării artistului, pusă aici pentru prima oară răspicat, e adîncită în nuvelele *Tristan, Tonia Kröger* şi *Moartea la Veneţia*, în care Thomas Mann caută cu înfrigurare cauzele care-l pun pe artistul burghez în conflict deschis cu mediul care l-a generat. Analizînd cele trei lucrări amintite, cercetătoarea din R.D.G. scoate în evidenţă faptul că pe măsura maturizării autorul îşi dă tot mai bine seama că lumea în care se desfăşoară acţiunea lucrărilor sale, lumea burgheziei în decadenţă, este sortită pieirii. Ordinea aparentă maschează haosul şi barbaria.

În capitolul al III-lea al lucrării, Inge Diersen urmăreşte, analizînd scrierea *Consideraţiile unui apolitic*, romanele *Muntele magic, Iosif şi fraţii săi* şi nuvela *Mario şi vrăjitoul*, evoluţia lui Thomas Mann în cea de-a doua perioadă de creaţie, pe care autoarea o plasează — după părerea noastră eronat — între anii 1918—1942.

Lucrarea *Consideraţiile unui apolitic* încheiase prima perioadă de evoluţie a scriitorului, pentru a face loc unei noi perioade, în care Thomas Mann renunţă, în cea mai mare parte, la concepţiile sale vechi, eronate. Frămîntările social-politice de la sfîrşitul războiului, victoria Revoluţiei din Octombrie, prăbuşirea monarhiilor din Europa centrală, revoluţia germană din noiembrie i-au prilejuit lui Thomas Mann o revizuire a concepţiilor sale. Însăşi evoluţia istorică, şi odată cu aceasta, posibilitatea de a confrunta curentele ideologice contemporane în consecinţele lor l-au făcut să adopte o nouă atitudine, pozitivă, faţă de democraţie, să întrevadă pentru arta sa perspectiva unor răspunderi noi, mai active. Cotitura din istoria europeană devine şi pentru scriitorul german o cotitură, în sensul renunţării definitive la estetism şi al adoptării unei atitudini mai aproape de sarcinile imperioase ale vremii.

Romanul *Muntele magic* (1924) exprimă încă o poziţie de mijloc. Autorul se îndepărtează de burghezia decadentă, dar pledează pentru o atitudine apolitică, pasivă. Drept punct final al celei de-a doua perioade de creaţie a scriitorului trebuie, credem, considerată nuvela *Mario şi vrăjitorul*, apărută în 1930. Mica istorioară, inofensivă în aparenţă, este unul din cele mai puternice pamflete antifasciste din literatura germană, o ripostă vehementă dată puterii distructive a fascismului, confirmind prin aceasta, în mod strălucit, aderarea lui Thoams Mann la poziţiile umanismului militant. Autorul ia aici atitudine contra pasivităţii cu care se declarase de acord în *Muntele magic*, combate cu tărie ideea căii de mijloc şi avertizează popoarele împotriva primejdiei fascismului, indicîndu-le, totodată, calea de urmat, calea luptei antifasciste.

Nuvela *Mario şi vrăjitorul* reprezintă, din punct de vedere al dezvoltării ideologico-politice a scriitorului, o culme, împrejurare ce n-a fost suficient scoasă în evidenţă de cercetătoarea germană. De aici periodizarea eronată, amintită anterior. Dezvoltarea prozatorului german după 1930, dată la care începe, după părerea noastră, a treia perioadă de creaţie a autorului (înfăţişată de Inge Diersen în cap. IV şi V ale lucrării) se menţine pe aceeaşi linie a umanismului militant, în special a luptei contra fascismului.

Mai trebuie observat, în aceeaşi ordine de idei, că lucrarea *Cercetări despre Thomas Mann* se încheie neaşteptat, odată cu analiza romanului *Doktor Faustus*, fără a se mai analiza lucrările apărute după 1949, de pildă, romanul *Confesiunile escrocului Felix Krull* etc.

Cercetătoarea germană a pierdut, de asemenea, din vedere, închegarea unei sinteze finale, a unei prezentări succinte, rezumative şi esenţiale, care să marcheze locul lui Thomas Mann în evoluţia literaturii germane, eficienţa activităţii sale sau, cel puţin, etapele principale şi rezultatele dezvoltării sale pe linie realistă, obiect special al atenţiei autoarei — după cum indică subtitlul.

Concluzii parţiale găsim, e drept, la începutul cap. V, unde Inge Diersen semnalează ca cel mai important rezultat al dezvoltării lui Thomas Mann, pe linia realismului, trecerea sa de la nuvelă la roman. Inge Diersen porneşte de la premisa că romanul, operă integrală, nu are în obiectiv, ca nuvela, o unitate faptică oarecum dată, ci realitatea în ansamblul ei şi în procesul ei de devenire. Romanul implică, de aceea, o concepţie formată asupra lumii şi asupra societăţii, deci o anumită maturitate ideologico-politică. Planul vast şi cuprinzător al romanului oferă mijloace întinse de reconstituire socială şi psihologică. Construcţiile epice mai largi sînt totodată opere de idei, în care apar premise, concluzii, prognoze, soluţii. Prozei scurte îi lipsesc vastele panorame ale romanului, ea oferă de cele mai multe ori o reflectare imediată şi spontană a realităţii şi nu implică în mod obligator privirea lucrurilor de la înălţimea unei concepţii deplin cristalizate. Inge Diersen afirmă că în cazul lui Thomas Mann înclinaţia spre proză scurtă în prima perioadă de creaţie se explică

tocmai prin lipsa unei concepţii despre lume bine definită. O excepţie constituie, în opera timpurie a scriitorului, romanul *Buddenbrooks*, rezultatul unor trăiri personale ale autorului. „Această premisă (pentru crearea romanelor, n.n.) a existat pentru Thomas Mann abia în perioada de după 1917, cînd el a ieşit din izolarea în care se afla pătura cultă a burgheziei germane. Înainte de aceasta, scriitorului i-a putut reuşi un roman realist, un roman care să se ridice la înălţimea pe care o presupune specia, numai fiindcă a prelucrat experienţe personale, legate de istoria propriei sale familii. Această posibilitate era unică, orice repetare ar fi atras după sine banalizarea. Thomas Mann şi-a salvat talentul de acest pericol, lăsîndu-se condus prin romanul de familie spre acel ansamblu de teme care i-a oferit posibilitatea continuării realismului său, dacă nu în lărgime cel puţin în ceea ce priveşte intensitatea trăirilor emoţionale. Înfăţişarea problematicii artistului îi oferea prilejul reflectării realiste a unor procese sufleteşti obiective, deşi situate în planul unei experienţe sociale reduse. . .".

Această explicaţie este, parţial, valabilă. Thomas Mann n-ar fi putut concepe, desigur, romane ca *Muntele magic* sau *Doktor Faustus* la inceputul activităţii sale scriitoriceşti. Nu trebuie neglijate însă nici aspectele de ordin artistic ale problemei. Tendinţa multor prozatori de frunte de a-şi încerca mai întîi puterile pe planul restrîns al nuvelisticii este un fenomen literar aproape general. Thomas Mann îşi dădea şi el seama că proza scurtă e o excelentă şcoală de maturizare artistică şi că ea pregăteşte lărgirea ulterioară a cîmpului de observaţie, organizarea materialului faptic în planuri multiple.

Mai trebuie semnalată lipsa bibliografiei. Din notele anexate la urmă rezultă că autoarea a folosit în special materialul din lucrările despre Thomas Mann ale lui Hans Mayer şi G. Lukacs. Ea şi-a însuşit acest material în mod critic insistînd, mai mult decît cei doi cercetători amintiţi, asupra limitelor de clasă ale lui Thomas Mann şi asupra consecinţelor acestor limite. Inge Diersen stabileşte, de pildă, cu mai multă preciziune decît Hans Mayer, caracterul de clasă al artei lui Adrian Leverkühn (eroul din *Doktor Faustus*) se fereşte de supraaprecierea romanului *Lotte la Weimar*, combătîndu-l în această privinţă pe Lukacs.

Obiectîndu-i unele deficienţe, trebuie să spunem că lucrarea recenzată se înscrie printre cărţile consacrate lui Thomas Mann ca o lucrare meritorie, bine documentată, scrisă cu înţelegere şi pasiune. Încadrîndu-l riguros în contextul economic, politic şi social al vremii, urmărind rădăcinile creaţiei sale, efectuînd subtile şi ample sondaje în opera lui Thomas Mann, cercetătoarea germană întregeşte cu notaţii noi şi interesante profilul marelui scriitor.

Hertha Peretz